

РОЗДІЛ V

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 338.46:37

Лялюк Алла,
кандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра підприємництва і маркетингу
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0002-4889-0511
e-mail: lyalyuk.alla@vnu.edu.ua

Мельничук Анастасія,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
здобувач вищої освіти спеціальності «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»,
м. Луцьк
e-mail: mk.anastasia09@gmail.com

Сиротинська Інна,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
здобувач вищої освіти спеціальності «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»,
м. Луцьк
e-mail: inna.sirotinskaya@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-04-96-102>

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ Ф'ЮЧЕРСНОЇ ТОРГІВЛІ НА СВІТОВОМУ БІРЖОВОМУ РИНКУ

У статті розглянуто роль ф'ючерсних бірж в наш час. Визначено основні тенденції розвитку ф'ючерсного ринку. Показано структуру обсягу торгівлі ф'ючерсними контрактами за регіонами. Досліджено динаміку ф'ючерсної торгівлі: зміна товарних ф'ючерсів на фінансові, монополія виробництва і збуту, система ціноутворення, зростання популярності ф'ючерсних контрактів на нафту. Виявлено фактори, які впливають на динаміку ф'ючерсної торгівлі. Дано порівняльну характеристику валютним і процентним ф'ючерсам. Визначено перспективи розвитку ф'ючерсного ринку в Україні. Зроблено висновок про те, що в різних регіонах світу використання торгівлі ф'ючерсами має безпосередній прояв на формування ринкової кон'юнктури, тому використання ф'ючерсних контрактів в сучасних реаліях показує необхідність майбутнього розвитку біржового ринку в Україні.

Ключові слова: ф'ючерс, ф'ючерсними контракт, ф'ючерсний ринок, ф'ючерсна торгівля, біржовий ринок

Лялюк Алла,
кандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра підприємництва і маркетингу,
г. Луцьк

Мельничук Анастасія,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
соискатель высшего образования

Сиротинська Інна,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
соискатель высшего образования
спеціальності «Предпринимательство, торговля и биржовая деятельность»,
г. Луцк

ИССЛЕДОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ И ТЕНДЕНЦИЙ ФЬЮЧЕРСНОЙ ТОРГОВЛЕ НА МИРОВОМ БИРЖЕВОМ РЫНКЕ

В статье рассмотрена роль фьючерсных бирж в наше время. Определены основные тенденции развития фьючерсного рынка. Показана структура объема торговли фьючерсными контрактами по регионам. Исследована динамика фьючерсной торговли: изменение товарных фьючерсов на финансовые, монополия производства и сбыта, система ценообразования, рост популярности фьючерсных контрактов на нефть. Выявлены факторы, влияющие на динамику фьючерсной торговли. Дана сравнительная характеристика валютным и процентным фьючерсам. Определены перспективы развития фьючерсного рынка в Украине. Сделан вывод о том, что в различных регионах мира использования торговли фьючерсами имеет непосредственное проявление на формирование рыночной конъюнктуры, поэтому использование фьючерсных контрактов в современных реалиях показывает необходимость дальнейшего развития биржевого рынка в Украине.

Ключевые слова: фьючерс, фьючерсные контракты, фьючерсный рынок, фьючерсная торговля, биржевой рынок

Lialiuk Alla,
Associate Professor, Ph.D. in Economics,
Lesia Ukrainka Volyn National University,
Entrepreneurship and Marketing Department,
Lutsk

Melnychuk Anastsiya,
Lesia Ukrainka Volyn National University,
graduate of the specialty «Entrepreneurship, trade and exchange activity»,
Lutsk

Syrotynska Inna,
Lesia Ukrainka Volyn National University,
graduate of the specialty «Entrepreneurship, trade and exchange activity»,
Lutsk

STUDY OF THE CURRENT STATE AND TRENDS OF FUTURE TRADING ON THE WORLD STOCK EXCHANGE MARKET

The article discusses the role of futures exchanges in our time. It is a tool used to redistribute value added generated in the investment sector. Because commodity, capital, and currency prices can be optimized, companies that actively use futures are more competitive.

The structure of the volume of futures trading by regions is shown. Exchange futures trading has a strong geographical concentration. The main exchanges are located in the world's largest economic centers: the United States, Britain, Japan. The dynamics of futures trading has been studied: the change of commodity futures to financial ones, the monopoly of production and sales, the pricing system, the growing popularity of oil futures contracts. Factors influencing the dynamics of futures trading have been identified.

A comparative description of currency and interest rate futures is given. Currency futures are a contract under which a certain amount of foreign currency is delivered on the day of execution. Interest rate futures are futures contracts on fixed income securities, the prices of which largely depend on current and projected interest rates. Interest rate futures are futures contracts on fixed income securities, the prices of which largely depend on current and projected interest rates. Short-term interest rate futures refer to futures contracts based on short-term interest rates, such as bank interest rates on government short-term bonds for up to one year. Long-term interest rate futures are a standard

exchange contract used to buy and sell standard and quality bonds at a price agreed during the transaction on a specified date in the future.

Prospects for the development of the futures market in Ukraine have been identified. It is concluded that in different regions of the world the use of futures trading has a direct impact on the formation of market conditions, so the use of futures contracts in modern realities shows the need for future development of the stock market in Ukraine. In particular, trade in derivatives for Ukrainian agricultural products should not take place on foreign trading platforms, but on domestic exchanges.

The country, which owns 40% of the world's chernozem reserves and is already a leading exporter of many agricultural products, has the right and must independently form world prices for these strategic products. According to the results of the 2019-2020 marketing year, Ukraine in total in terms of exports of all cereals became the second largest exporter in the world after the United States.

Key words: futures, futures contract, futures market, futures trading, stock market

Постановка наукової проблеми та її значення. Появу грошей і торгівлі в розвитку людства, можна зрівняти з становленням мови та писемності. Із розвитком людства вдосконалювались і перші досягнення, до яких можна віднести той факт, що людство навчилося торгувати тим, чого реально не існує, або ж тим чого на даний момент ще немає. Така торгівля є основою ф'ючерсних ринків, які є невід'ємною частиною сучасної ринкової економіки. Проблема дослідження ф'ючерсної торгівлі на біржовому ринку є дуже складною та багатогранною. Це питання є досить цікавим, як в теоретичному аспекті, так і в практичному. Ф'ючерсна біржа є так званим «ринком цін», саме на ній відбувається біржове котирування, а через хеджування встановлюються фактичні ціни на конкретний товар.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідженням ф'ючерсної торгівлі, її розвитком і тенденціями в різних аспектах, знайшли відображення у наукових працях О. М. Сохаської, Д. Сандерса, М. О. Солодкого, та ін. [3, 4, 7]. Поряд з цим, питання функціонування ф'ючерсної торгівлі ще не повністю досліджене. Вітчизняна економічна література ще не широко повідомляє про це, і зарубіжний досвід торгівлі ф'ючерсами вимагає всебічного коригування українських умов щодо біржової діяльності.

Мета і завдання статті. Метою статті є дослідити сучасний стан і тенденції ф'ючерсної торгівлі на світовому біржовому ринку і охарактеризувати торгівлю ф'ючерсними контрактами як за регіонами світу, так і в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні ф'ючерсна біржа є потужним фінансовим інститутом, який може доповнювати банківські позики на етапах продажу та зберігання товарів. Це інструмент, що використовується для перерозподілу доданої вартості, що генерується в галузі інвестицій. Оскільки ціни на товари, капітал та валюту можна оптимізувати, компанії, які активно використовують ф'ючерси, є більш конкурентоспроможними. Один із американських фахівців, які досліджували ф'ючерсний ринок, Д. Сандерс у своїх працях стверджував, що «ф'ючерсні ринки – це продовження звичних нам фізичних, які формувалися під впливом еволюційних процесів» [7].

Торгівля ф'ючерсами орієнтована на ціну, точніше на одержання прибутку від її різниці. З одного боку, відбувається залучення вільних коштів, які при зміні ціни в негативну сторону є резервним капіталом; з іншого боку, це не тільки сфера капітальних вкладень, але й додаткове джерело кредиту для виконання фінансових функцій. Роль ф'ючерсних бірж в наш час, стає дедалі більшою, і саме туди спрямовується значна частка капіталу.

Однією з головних причин сьогоднішніх економічних змін є знецінення паперових грошей, яке також пов'язане з біржовою торгівлею. Характерна для такої економіки «втеча грошей» у товари сприяє вкладенню останніх у ф'ючерсні контракти. В очах інвесторів важливу роль відіграє інвестування в швидке знецінення валют у товарних правах. Слід також підкреслити, що взаємодія між ф'ючерсними біржами та банківською галуззю наближається. В останні 10-15 років банки розвинених країн були особливо зацікавлені в розширенні ф'ючерсної торгівлі. Висока прибутковість позик, наданих спекулянтам та хеджерам для цих цілей, їх приваблювала. Процентна ставка цього виду позики перевищує звичайну процентну ставку. Деякі банки самі активно здійснюють біржові резерви та обслуговування біржових запасів золота та дорогоцінних металів [4].

Виходячи з вищенаведеного, варто виокремити такі тенденції розвитку ф'ючерсного ринку.

– зміна товарних ф'ючерсів на фінансові. На перехід від товарних ф'ючерсів до фінансових вплинула відмова від золотовалютних стандартів, посилена волатильність фіксованого курсу між долларом США та європейською валютою, що призвело до впливу на розвиток цінних паперів, таких як акції, облігації, депозитні сертифікати і векселі;

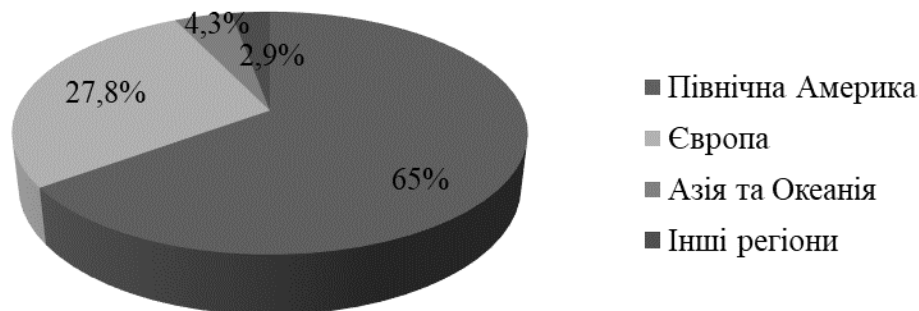
– монополія виробництва і збуту. На розвиток ф'ючерсного ринку мала великий вплив монополія виробництва і збуту товарів. Ф'ючерсна біржа – це фінансова установа, яка значно спрощує ведення торгівлі і робить її більш дешовшою. Деякі західні економісти розглядають появу ф'ючерсних бірж як «комерційну революцію», та як організацію та планувальну силу, що надає життєвої сили всій економіці.

За допомогою дій транснаціональних корпорацій, будь то в промисловості чи торгівлі, виробництво концентрується переважно на сільськогосподарську сировину та продукти харчування. Це збільшує товарність продукції. Готові товари поступають на ринок як товарний капітал, на який впливають зміни ринкових умов, а ринкові умови визначають їх страхування за допомогою біржового механізму. Торгівля ф'ючерсами постійно вдосконалюється і зосереджується у світових фінансових центрах, які лідирують на міжнародному ринку;

– система ціноутворення. Стан фінансових показників на біржі має прямий вплив на ф'ючерсний ринок. На сучасній біржі більше не використовуються стабільні відсотки, як основа для всіх інших цін, а запроваджуються плаваючі процентні ставки. Валютна нестабільність відображається на роботі сучасних західних ф'ючерсних ринків. У поєднанні з нестабільністю процентних ставок значні коливання цін на акції призвели до появи нових операцій з фінансовими інструментами та контрактами на основі індексу цін на акції фондової біржі;

– зростання популярності ф'ючерсних контрактів на нафту. За останні роки на ринку торгівлі нафтою відбулися значні зміни. Ф'ючерсні контракти стали досить популярними, і їх тривалість контракту коливається від одного місяця до декількох років. Сьогодні більшість товарних ф'ючерсів використовують паливо, мастила та метали, тоді як пшениця, кава, цукор тощо, тобто сільськогосподарська продукція, трапляються рідко.

Біржова ф'ючерсна торгівля має яскраво виражену географічну концентрацію. Основні біржі розташовані в найбільших світових економічних центрах: США, Великобританії, Японії. Найбільшу частку ринку охоплюють країни Північної Америки (65%), на другому місці країни Європи (27,8%), на третьому – країни Азії та Океанії (4,3%) (рис. 1).

Рис. 1. Структура обсягу торгівлі ф'ючерсними контрактами за регіонами у 2020 р.

Джерело. Побудовано авторами на основі [7].

Динаміка ф'ючерсної торгівлі залежить від багатьох факторів, основними з яких є:

- стан ринкової економіки в цілому, особливо її валютна та фінансова система;
- впровадження нових продуктів та способів торгівлі і вдосконалення біржової технології проведення торгів;
- конкуренція, стан реального ринку, міжнародні біржові угоди;
- періодичність виробництва, товарний рівень виробництва;
- прискорення процесу інтеграції, тенденції торгівлі матеріалами;
- рівень державного контролю, циклічний характер та монополізація ф'ючерсного ринку.

Порівняльна характеристика обсягів торгівлі ф'ючерсними контрактами за 2019 та 2020 роки наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ф'ючерсних контрактів різних регіонів

Регіон	Середньодобовий товарообіг, млрд. дол. США		Відхилення середньодобового товарообороту 2019 р./2020 р.	
	2019 р.	2020 р.	Абсолютне відхилення, млрд. дол. США	Відносне відхилення, %
Північна Америка	5097	3691	-1406	-24,6
Ф'ючерси на процентну ставку	5022	3621	-1401	-27,9
Короткострокові ф'ючерси	4508	3175	-1333	-29,6
Довгострокові ф'ючерси	514	446	-68	-13,2
Ф'ючерси на іноземну валюту	75	70	-5	-6,7
Європа	1564	1461	-103	-6,6
Ф'ючерси на процентну ставку	1562	1457	-105	-6,7
Короткострокові ф'ючерси	1317	1218	-99	-7,5
Довгострокові ф'ючерси	245	239	-6	-2,4
Ф'ючерси на іноземну валюту	2	4	2	100,0
Азія та Океанія	265	180	-85	-32,1
Ф'ючерси на процентну ставку	250	164	-86	-34,4
Короткострокові ф'ючерси	156	75	-81	-51,9
Довгострокові ф'ючерси	94	89	-5	-5,3
Ф'ючерси на іноземну валюту	15	16	1	6,7
Інші ринки	103	82	-21	-20,4
Ф'ючерси на процентну ставку	68	39	-29	-42,6
Короткострокові ф'ючерси	68	39	-29	-42,6
Довгострокові ф'ючерси	0	0	0	0
Ф'ючерси на іноземну валюту	35	43	8	22,9
Весь ринок	7030	5415	-1615	-23,0
Ф'ючерси на процентну ставку	6903	5281	-1622	-23,5
Короткострокові ф'ючерси	6050	4507	-1469	-25,5
Довгострокові ф'ючерси	853	774	-79	-9,3
Ф'ючерси на іноземну валюту	127	133	6	4,7

Джерело. Побудовано авторами на основі [6].

Валютні ф'ючерси – це контракт, згідно з яким у день виконання поставляється певна кількість іноземної валюти. Процентні ф'ючерси – це ф'ючерсні контракти на цінні папери з фіксованим доходом, їх ціни значною мірою залежать від поточних і прогнозованих процентних ставок [2].

Ф'ючерси на короткострокові процентні ставки відносяться до ф'ючерсних контрактів на основі короткострокових процентних ставок, наприклад, банківських процентних ставок за державними короткостроковими облігаціями на строк не більше одного року. Довгостроковий процентний ф'ючерс - це стандартний біржовий контракт, що використовується для купівлі та продажу облігацій стандартної кількості та якості за ціною, узгодженою під час операції, на визначену дату в майбутньому [1].

Як можна побачити з даних, наведених у табл. 1, в загальному обсяги торгівлі ф'ючерсними контрактами мали негативну тенденцію. На це вплинула нестабільність економічної ситуації у всьому світі у зв'язку з пандемією COVID-19. Проте, це зовсім не є індикатором того, що торгівля ф'ючерсами втрачає свою актуальність. На початку жовтня 2021 р. ф'ючерси на фондові індекси США наразі торгуються з підвищенням, через що варто очікувати, що європейська торгова сесія розпочнеться зі зростання більшості основних валют стосовно до долара США, індекс якого зараз знаходиться на рівні 94,10. Після досягнення зазначеного рівня переважна більшість трейдерів

помітить, що на чотиригодинному таймфреймі сформувалася «подвійна вершина». Вона спрацює при зниженні індексу долара США нижче рівня 94,05. Наразі зниження пари євро/долар зупинилося у рівня 1,1532, який відповідає 90-му градусу за Ганном. Її відсоток становив 38,2 % до її попереднього зниження від рівня 1,1613 до рівня 1,1529 та 23,6 % від її спадного руху від рівня 1,1640 до рівня 1,1529. Якщо корекція від розташованого на рівні 1,1529 мінімуму посилиться, то дана валютна пара цілком може досягти діапазону, який обмежений рівнями 1,1575 та 1,1585. За підтримки з боку євро-кросів та подальшого зростання фондових індексів пара євро/долар може спрямуватися і до свого опору, який розташований на рівні 1,1605 [8].

Чиказька товарна біржа (CME) додала ще один ф'ючерс - на криптовалюту (Ethereum). Новий ф'ючерс запущено 8 лютого 2021 року. Причиною додавання цього інструменту в CME назвали зростаючий попит на криптодеривативи. На фоні повідомлення CME про додавання ф'ючерсів на Ethereum на ринку криптовалют відбувся різкий підйом. Уперше ф'ючерси на криптовалюту з'явилися на CME ще 18 грудня 2017 року. Біржа ввела контракти на біткоїни на наступний день після того, як його курс встановив попередній історичний максимум, а саме близько \$20 тис. [9].

Перспективи розвитку ф'ючерсного ринку в Україні можливі. Відсутність чітко сформованої законодавчої бази, нестабільність політики, низька ліквідність фондового ринку та відсутність прозорості ф'ючерсної торгівлі є досить значними перепонами на шляху становлення ф'ючерсного ринку в країні. В даній ситуації торгівля ф'ючерсами відіграла б позитивну роль. Збільшення обсягу торгівлі ф'ючерсними контрактами матиме значний вплив на зниження інфляції, встановлення спотових цін та курсів валют і прогнозування ринкових умов.

Наразі на строковому ринку Української біржі продаються і купуються такі ф'ючерси:

- на індекс українських акцій (UX);
- на курс долар США – українська гривня (DX);
- на курс євро – долар США (DE);
- на ціну однієї трійської унції афінованого золота (GOLDU).

До прикладу, на курс доларів США за 2020 рік було укладено 408 контрактів на суму 11,6 млн. грн. [5].

Варто відмітити намагання Чиказької товарної біржі та Euronext щодо поширення знання про ф'ючерсну торгівлю в Україні. Навчальні семінари, які проводять для українських фахівців ці провідні світові біржі, конкуренція між ними за ринок української аграрної продукції та наша співпраця з ними є надзвичайно корисними для створення сучасного вітчизняного ринку товарних і фінансових деривативів. Однак торгівля деривативами на українську сільськогосподарську продукцію має відбуватися не на закордонних біржових майданчиках, а на вітчизняних біржах. Держава, яка має у власності 40 % світових запасів чорноземів і наразі виступає провідним експортером багатьох сільськогосподарських товарів, має право та повинна самостійно формувати світові ціни на цю стратегічну продукцію. Так, за результатами 2019-2020 маркетингового року Україна за обсягом експорту зерна стала другим експортером в світі після США. За даними Міністерства сільського господарства США в 2019-2020 маркетинговому році в рейтингу найбільших експортерів зернових Україна зайняла 2-ге місце за обсягом поставок ячменю, четверте – кукурудзи, п'яте – пшениці. За результатами підписання Додатка до зернового меморандуму про граничний обсяг експорту у 2020/2021 маркетинговому році, Україна зобов'язалась експортувати 17,5 млн тон пшениці та 1 тис. тон жита. В Україні у 2020 році було зібрано 65,4 млн тон зернових та зернобобових із площі 15,3 млн га. З початку 2020/2021 маркетингового року (почався 1 липня 2020 року) по 18 січня 2021 року Україна експортувала близько 27,57 млн тон зернових та зернобобових культур. Зокрема, 12,75 млн тон пшениці; 3,89 млн тон ячменю; 10,52 млн тон кукурудзи та 81,2 тис. тон пшеничного борошна [10].

Для того, щоб механізми ф'ючерсної торгівлі змогли запрацювати в Україні, необхідно провести ряд організаційних і законодавчих заходів, подолати багато хибних уявлень і перепон на шляху до мети. Найважливішою передумовою є розуміння дії цих механізмів і принципів її ефективного функціонування й регулювання усіма причетними до такої важливої справи як організацій і установ, так і окремих осіб.

Висновки та перспективи подальшого дослідження Отже, в процесі еволюції та розвитку світового біржового ринку біржова торгівля поступово переходила від бартерної торгівлі до торгівлі ф'ючерсами. Водночас дослідження стадії розвитку ф'ючерсної торгівлі показує, що в

різних регіонах світу використання торгівлі ф'ючерсами має безпосередній прояв на формування ринкової кон'юнктури. Тому використання ф'ючерсних контрактів в сучасних реаліях показує необхідність майбутнього розвитку біржового ринку в Україні. Для розвитку власного ф'ючерсного ринку Україна може використовувати вдалий досвід інших країн, наприклад Німеччини, якій до недавнього часу ф'ючерсний ринок був невідомим. Перспективою подальшого дослідження є механізм формування біржових цін на ф'ючерсному ринку та роль клірингу в цьому процесі.

Джерела і література

1. Комерційне право. Короткострокові процентні ф'ючерси. URL: https://studme.com.ua/1164081015260/pravo/kratkosrochnye_protsentnye_fyuchersy.htm.
2. Навчальні матеріали онлайн. Ф'ючерсні операції. URL: https://pidru4niki.com/1115121259732/finansiy/fyuchersni_operatsiyi.
3. Солодкий М.О., Гниляк В.О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика. Київ : Аграр Медіа Груп, 2012. 238 с.
4. Сохацька О. М. Біржова справа: підручник. [2-ге вид. змін. й доп.,]. Тернопіль: Карт-бланш, К.: Кондор, 2008. 632 с.
5. Українська біржа. Підсумки торгів. URL: <http://www.ux.ua/ru/marketdata/contractresults.aspx>.
6. Exchange-traded derivatives statistics. URL: <https://www.bis.org/statistics/extderiv.htm>.
7. Sanders D. R. New evidence on the impact of index funds in U.S. grain futures markets. *Canadian Journal of Agricultural Economics*. Revue canadienne d'agroeconomie, 2011.
8. Більшість основних валют коригується на тлі зростання ф'ючерсів на фондові індекси США URL: https://alpari.com/ua/analytics/reviews/market_sessions/122875_07102021/
9. Чиказька товарна біржа додасть ф'ючерси на Ethereum URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/12/16/57161674/>
10. Україна стала другим у світі експортером зерна URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html>

References

1. Komertsijne pravo. Korotkostrokovyi protsentni fyuchersi. [Commercial law. Short-term interest futures] URL: https://studme.com.ua/1164081015260/pravo/kratkosrochnye_protsentnye_fyuchersy.htm. [in Ukrainian].
2. Navchalni materialy onlain. Fyuchersni operatsii. [Online learning materials. Futures trading] URL: https://pidru4niki.com/1115121259732/finansiy/fyuchersni_operatsiyi [in Ukrainian].
3. Solodkyi M.O., Hnyliak V.O. (2012) Birzhovi tovarni deryvatyvy: teoriia, metodolohiia, praktyka. [Exchange commodity derivatives: theory, methodology, practice]. Kyiv : Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
4. Sokhatska O. M. (2008) Birzhova sprava: pidruchnyk. [Exchange business: a textbook]. Ternopil: Kart-blansh, Kyiv : Kondor [in Ukrainian].
5. Ukrainska birzha. Pidsumky torhiv. [Ukrainian Stock Exchange. Bidding results] URL: <http://www.ux.ua/ru/marketdata/contractresults.aspx>. [in Ukrainian].
6. Exchange-traded derivatives statistics. URL: <https://www.bis.org/statistics/extderiv.htm>. [in England].
7. Sanders D. R. (2011) New evidence on the impact of index funds in U.S. grain futures markets. *Canadian Journal of Agricultural Economics*. Revue canadienne d'agroeconomie. [in England].
8. Bilshist osnovnykh valiut koryhuietsia na tli zrostantia fyuchersiv na fondovi indeksy SShA URL: https://alpari.com/ua/analytics/reviews/market_sessions/122875_07102021/ Most major currencies are adjusted against the background of rising futures on US stock indices. [in Ukrainian].
9. Chykazka tovarna birzha dodast fyuchersy na Ethereum [The Chicago Mercantile Exchange will add futures on Ethereum] URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/12/16/57161674/> [in Ukrainian].
10. Ukraina stala druhym u sviti eksporterom zerna [Ukraine has become the world's second largest exporter of grain] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.11.2021 р.